

Світлана Мартиненко,

доктор педагогічних наук, професор,
Київський університету імені Бориса Грінченка
(м.Київ)

Svitlana Martynenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv)

УДК 373.3:37.011-051

ББК 74+74п

ЗМІСТОВО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ НАПОВНЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ПОРТФОЛІО З ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

CONTENT AND TECHNOLOGY OF PRIMARY SCHOOL TEACHER'S METHODOLOGICAL PORTFOLIO OF PEDAGOGICAL DIAGNOSIS

У статті проаналізовано змістово-технологічне наповнення методичного портфоліо з педагогічної діагностики вчителя початкової школи. Подано діагностичний супровід професійної діяльності, який розкриває етапи, починаючи з перевірки готовності до навчання та впродовж усього періоду перебування у початковій школі, зміст, форми і методи діагностування, очікуваний результат і охоплює орієнтовні технології та методики вивчення індивідуальних особливостей учнів, виховного потенціалу сім'ї, взаємодії зі школою.

Ключові слова: змістово-технологічне наповнення, методичне портфоліо вчителя початкової школи, педагогічна діагностика, методичне портфоліо з педагогічної діагностики вчителя початкової школи.

The content and technology of primary school teacher's methodological portfolio of pedagogical diagnosis are analyzed by the author; diagnostic support of professional activities that reveals stages, content, forms and methods of diagnosis, expected result that involves tentative technologies and teaching methodology of children's personal characteristics, educational potential of family and cooperation with school are observed in the article.

Key words: the content and technology, teacher's methodological portfolio, pedagogical diagnosis, teacher's methodological portfolio of pedagogical diagnosis.

В статтє проанализировано содержательно-технологическое наполнение методического портфолио с педагогической диагностики учителя начальной школы. Подано диагностическое сопровождение профессиональной деятельности, которое раскрывает этапы, начиная с проверки готовности к обучению и на протяжении всего периода пребывания в начальной школе, содержание, формы и методы диагностирования, ожидаемый результат, а также примерные технологии и методики изучения индивидуальных особенностей учащихся, воспитательного потенциала семьи, взаимодействия со школой.

Ключевые слова: содержательно-технологическое наполнение, методическое портфолио учителя начальной школы, педагогическая диагностика, методическое портфолио с педагогической диагностики учителя начальной школы.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи вітчизняної освіти посилюється увага на готовність учителя початкової школи до виконання професійної діяльності. Якщо впродовж десятиліть основна діяльність педагога зосереджувалася на виконанні освітньої та виховної функцій, то в умовах розширення інформаційного простору, появи нових джерел інформації пріоритети педагогічної діяльності змінюються, набирають нової значущості розвивальні, організаційні, прогностичні та діагностичні функції. З урахуванням потреб сьогодення змінюються також підходи до професійної підготовки фахівців нової формації. З огляду на це, активізується діагностичний компонент професійної діяльності вчителя, тому важливим шляхом удосконалення навчально-виховного процесу в початковій школі є його побудова на «діагностичній основі, яка має бути не лише селективною, а стимулювальною, супроводжувальною» [3, с.4]. Знання сутності та змісту педагогічної діагностики допомагають фахівцеві приймати виважені рішення, здійснювати особистісно орієнтований підхід із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку. В основу цього твердження покладено педагогічну етику, яка утверджує взаєморозуміння, взаємоповагу, діалогічність спілкування, зобов'язує вчителя застосовувати діагностичний супровід, різні види підтримки та взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових розвідках Б.П. Бітінаса, О.Д. Божович, А.Й. Грирор'єва, В.І. Завіни, А.І. Кочетова, І.П. Підласого розкрито сутність основних функцій педагогічної діагностики, комплексний підхід до діагностування навченості, вихованості, соціальних якостей, пізнавальних здібностей та вмінь особистості.

Історичний контекст розвитку педагогічної діагностики відображено у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (П.П. Блоцький, О.С. Залужний, Г.С. Костюк, О.О. Раєвський, Я.Ф. Чепіга, К.Д. Ушинський; А. Біне, К. Інгенкамп, Ч. Спірмен, З. Стоунс). Накопичено досвід спеціального дослідження окремих напрямів діагностичної діяльності вчителя (дисертаційні роботи І.В. Житко, М.Д. Захарійчук, Л.М. Кравченко, Т.В. Купріянич, О.М. Мельник, Д.П. Фалько), однак ознайомлення з науковими джерелами засвідчило, що проблема підготовки вчителя початкової школи до діагностичної діяльності залишається недостатньо вивченою, відсутні напрацювання з проведення діагностичного супроводу учня впродовж усього періоду навчання в школі, не звернуто належної уваги на укладання методичного та презентаційного портфоліо вчителя початкової школи з педагогічної діагностики, а в методичному арсеналі викладачів вищих навчальних педагогічних закладів бракує сучасних засобів і перспективних технологій, які б удосконалювали професійну підготовку вчителя до діагностичної діяльності.

У запропонованій статті, беручи до уваги актуальність окресленої проблеми та зважаючи на ступінь її розробленості, ставимо за **метою** проаналізувати змістово-технологічне наповнення методичного портфоліо з педагогічної діагностики вчителя початкової школи, визначити ефективні діагностичні методики вивчення навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, колективу класу, виховного потенціалу сім'ї.

Виклад основного матеріалу та аналіз отриманих наукових результатів. Ефективним способом структурування здобутих знань із педагогічної діагностики, ресурсного забезпечення діагностичної діяльності майбутнього педагога є методичне портфоліо, яке вміщує діагностичний супровід його професійної діяльності [2, 262]. З метою визначення сутності та змісту поняття «портфоліо», яке застосовується для систематизації діагностичних методик і технологій, а також діагностичного інструментарію, необхідно з'ясувати його етимологію.

Портфоліо (з англ. – Port – переміщати, Polio – папери) – «переносний кейс для зберігання окремих паперів, малюнків, документів тощо» [4, с.213]. В контексті нашого дослідження портфоліо розуміємо як організоване, цільове документування вчителем початкової школи власної професійної діяльності, досвіду, що засвідчує рівень сформованості особистих знань, практичних умінь і навичок, а також уявлення й установки.

Аналіз досліджуваної проблеми засвідчив, що у психолого-педагогічних джерелах існують багатогранні визначення цього поняття. *Портфоліо* – це активне відображення роботи в дії; систематизовані дані про професійну діяльність, педагогічну майстерність і динаміку зростання, намагання передати глибину і сутність своєї належності до вчительської професії. Виокремлене поняття може означати також зібрання інформації про практичну діяльність педагога, комбінація з учительських артефактів (підтверджені) і письмових роздумів; відібрані педагогом приклади, що найповніше відображають аспекти викладання та професійного зростання. Дехто із вчених (П. Зелдін, Д.В. Золотов) вважають портфоліо інструментом для оцінювання власних (особистих) аспектів діяльності, що дозволяє зафіксувати її ефективність [1].

Нами встановлено, що застосування портфоліо, наприклад, у системі діяльності Гете-інституту дозволяє виділити п'ять сфер навчання та досвіду, зокрема: освіта, мова, країнознавство, інтеркультурна компетенція, організація. Портфоліо є одночасно продуктом і процесом: як допоміжний засіб у самонавчанні; як інструмент оцінки результативності та підтримки навчально-виховного процесу; як діагностичний інструмент для визначення динаміки особистісно-професійного розвитку.

З метою розроблення діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи було зібрано додаткові матеріали, що склали основу для створення методичного портфоліо, яке дозволяє надавати педагогові велику кількість необхідної та потрібної інформації, допомагати створювати власний професійний імідж, підвищувати самооцінку.

Практичний досвід засвідчив, що існування різновидів портфоліо: документального, презентаційного, робочого, репрезентативного (підсумкового), навчального, розвивального, формувального, портфоліо професійного розвитку, педагогічної майстерності; портфоліо, яке відображає мету і критерії діяльності тощо.

Зупинимось на характеристиці основних із них.

Документальне портфоліо, що застосовується нами у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної діагностики», складається з систематизованої підбірки матеріалів (теоретичного та практичного спрямування) з проблем педагогічної діагностики та зразків застосування (перенесення) набутих знань і вмінь у практичній діяльності.

Презентаційне портфоліо – це спеціально відібрані творчі роботи та проекти студентів, які відображають індивідуальність, креативність і компетентність особистості. Зазвичай, презентаційне портфоліо має обмежений обсяг, зміст і готується відповідно до певної мети. Презентаційне портфоліо має на меті дати також змогу власне автору оцінити з одного погляду власну професійну компетентність. Презентаційне портфоліо складається, зазвичай, зі вступу, в якому викладено основну мету його впорядкування, місце поданих зразків у загальній діяльності вчителя, що має професійний контекст. Таке портфоліо може містити зразки та фрагменти великого за обсягом проекту, що розробляється або впроваджується автором (упорядником), окремі роботи учнів (студентів), їх проекти. Крім того, як правило, таке портфоліо містить особисту рефлексію (аналіз власної діяльності, зроблений у письмовій формі). Презентаційне портфоліо розробляється для внутрішнього застосування, педагогічної рефлексії та самооцінки. Його метою є надання педагогу можливості

сконцентруватися на власному навчанні та самовдосконаленні. Портфоліо вміщує різноманітні матеріали, що демонструють динаміку навчання, перспективні педагогічні технології, методики тощо.

Робоче портфоліо є базовим його застосовує більшість педагогів на початковій стадії професійного розвитку. Зазвичай, це підбірка завдань, артефактів та інших необхідних для вчителя методик, досягнень і фахових компетентностей. Робоче портфоліо охоплює різноманітні додатки без скорочень (сторінки зі щоденників, самостійно розроблені навчально-методичні матеріали і плани проведення занять, відеофільми, відеозаписи, фотоматеріали до занять, рефлексивні нотатки до опрацьованих тем, проблем тощо).

Розвивальне портфоліо укладається педагогом із урахуванням місця роботи, мети його саморозвитку та самовдосконалення. Матеріал для портфоліо збирається з метою демонстрування компетентності, професійного зростання. У портфоліо вміщено відомості про здібності фахівця під час планування, володіння підходами до оцінювання результатів навчання та виховання учнів, які відображають його педагогічну майстерність і визначають шляхи подальшого самовдосконалення та самореалізації.

Портфоліо професійного розвитку (професійне портфоліо) – це поєднання робочого і навчального портфоліо. Це портфоліо дає змогу цілеспрямовано планувати й здійснювати професійний розвиток учителя, одночасно поєднуючи особисту мету з метою діяльності школи, в якій працює фахівець. За допомогою самооцінювання педагог визначає свої сильні та слабкі сторони, встановлює ті завдання, які вважає реальними для досягнення. Портфоліо педагога є зібранням матеріалів, які демонструють найважливіші аспекти педагогічної діяльності, кар'єрного зростання. Портфоліо демонструє досвід попередньої діяльності, засвідчує професійне зростання педагога, а також проектує майбутню діяльність, деталізує мету і прагнення, які вчитель визначає як для себе, так і для учнів, дає змогу для короткого ознайомлення із здібностями фахівця, його педагогічною майстерністю, а також слугує для рефлексії, визначення перспективних технологій і методик, які доцільно застосовувати на практиці.

На нашу думку, використання робочого портфоліо у процесі професійної діяльності вчителів початкової школи забезпечує тематичну організацію здобутих знань із педагогічної діагностики, їх структурування, дозволяє оперативно визначати найбільш проблемні зони та шляхи подальшого професійного зростання, знаходження конкретних сфер упровадження діагностичних методик і технологій. Ефективність такого портфоліо підвищується, якщо воно є тематично, практично та процесуально орієнтованим, спрямованим на майбутнє, а також наскрізним.

Структура портфоліо, що застосовується нами у процесі викладання навчальної дисципліни «Основи педагогічної діагностики» (IV курс, ОКР «бакалавр», напрям підготовки «Початкова освіта»), містить, окрім зазначених попередньо матеріалів, зміст навчальної дисципліни; досвід студентів із проведення діагностування в школі, його осмислення (рефлексію); методики та технології для встановлення динаміки розвитку педагогічної діагностики, діагностичної компетентності, мети подальшого вдосконалення, рефлексії та планування самоосвітньої діяльності.

Вважаємо, що таке портфоліо надає можливість студенту – майбутньому вчителю початкової школи самостійно керувати навчанням, створювати сприятливі умови для аналізу та рефлексії щодо використання діагностичних методик у професійній діяльності. Дослідження засвідчили, що портфоліо відображає всі складнощі процесу викладання і навчання, є інноваційним інструментом, а також динамічним засобом у оцінюванні результативності діагностичної діяльності педагога.

Базуючись на багаточисельних наукових джерелах і дослідженнях, проведених упродовж тривалого часу в реальних ситуаціях, нами розроблено серію запитань для проведення бесід, анкетування, тестування із дітьми, їх батьками та вчителями, які, на нашу думку, допоможуть майбутньому педагогу успішно адаптуватися в умовах професійної діяльності, більш ефективно використовувати технології педагогічної діагностики на всіх етапах дослідження.

Методичне портфоліо відображає професійне «Я», мету і завдання педагогічної діяльності на основі діагностичних методик і технологій, визначає шляхи подальшого просування в діагностуванні педагогічних явищ, процесів, об'єктів (суб'єктів); подає основні напрями діагностичної діяльності вчителя, узагальнює теоретичні знання, практичні вміння і навички, сформовані майбутнім учителем у процесі психолого-педагогічної, фахової та методичної підготовки, всіх видів педагогічної практики і науково-дослідницької діяльності.

На наше глибоке переконання вчителю початкової школи важливо на практиці застосувати діагностичні вміння і навички. Для успішної реалізації тому подаємо *діагностичний супровід професійної діяльності*, який розкриває етапи, зміст, форми і методи діагностування, передбачає очікуваний результат, охоплює орієнтовні технології та методики вивчення індивідуальних особливостей учнів, виховного потенціалу сім'ї, взаємодії зі школою (табл.1).

Висновки. Таким чином, подане змістово-технологічне наповнення методичного портфоліо з педагогічної діагностики вчителя початкової школи допоможе глибше вивчати індивідуальні особливості учнів, встановлювати індивідуальну траєкторію їх навчально-пізнавальної діяльності. Водночас, вважаємо, подана інформація не є догмою: кожен педагог має знайти власний спосіб подолання труднощів у вирішенні проблем педагогічного діагностування, створюючи та реалізуючи власну концепцію професійної діяльності.

Таблиця 1

Діагностичний супровід професійної діяльності вчителя початкової школи

№ з/п	Етапи діяльності	Зміст педагогічної діагностики	Форми	Методи	Результат	Термін
1	Прийом дітей до першого класу	1. Тестування особистісної готовності дитини до навчання в школі	Співбесіда	Бесіда, педагогічне інтерв'ю	Діагностична картка потенційного розвитку дитини	Квітень-травень поточного року
		2. Оцінка соціально-психологічної готовності	Індивідуальна робота, бесіда	Тестування, бесіда	Діагностична картка	Квітень-травень поточного року
		3. Оцінка мотиваційної готовності	Співбесіда	Бесіда	Діагностична картка	Квітень-травень поточного року
		4. Тестові випробування щодо загального фізичного розвитку дитини	Індивідуальна робота, бесіда	Тестування, оцінка	Діагностична картка	Квітень-травень поточного року
		5. Тестові випробування з нейрофізіологічної готовності	Індивідуальна робота, бесіда	Тестування	Діагностична картка	Квітень-травень поточного року
		6. Тестові випробування інтелектуальної готовності	Індивідуальна робота, бесіда	Тестування	Діагностична картка	Квітень-травень поточного року
		7. Вивчення виховного потенціалу сім'ї першокласника	Батьківські збори, індивідуальна робота	Анкетування, бесіда	Діагностична картка	Серпень поточного року
2	Перший рік навчання	1. Навчальні завдання з предметів	Індивідуальна і групова робота, урок	Усне і письмове опитування	Визначення рівнів навченості	Впродовж навчального року
		2. Тестові випробування щодо загального фізичного розвитку дітей	Індивідуальна робота, урок	Тестування	Діагностична картка	Впродовж навчального року
		3. Діагностування рівня вихованості (дванадцять соціальних якостей)!	Виховна година	Колективна оцінка	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		4. Залучення виховного потенціалу сім'ї учня	Батьківські збори	Анкетування	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		5. Діагностування моральної спрямованості і особистості учня і класу	Година класного керівника	Тестування	Діагностичний висновок	Другий семестр навчального року
3	Другий рік навчання	1. Навчальні завдання з предметів	Індивідуальна і групова робота, урок	Усне і письмове опитування	Оцінки в класному журналі (за рішенням пед. ради)	Впродовж навчального року
		2. Тестові випробування щодо загального фізичного розвитку дітей	Індивідуальна робота, урок	Тестування	Діагностична картка	Впродовж навчального року
		3. Діагностування рівня вихованості (дванадцять соціальних якостей)	Виховна година	Колективна оцінка	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		4. Залучення виховного потенціалу сім'ї учня	Батьківські збори	Анкетування	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		5. Діагностування міжособистісних стосунків у класі	Виховна година	Соціометрія	Діагностичний висновок	Другий семестр навчального року
		6. Діагностування моральної спрямованості особистості учня і класу	Виховна година	Тестування	Діагностичний висновок	Другий семестр навчального року

№ з/п	Етапи діяльності	Зміст педагогічної діагностики	Форми	Методи	Результат	Термін
4	Третій рік навчання	1. Навчальні завдання з предметів	Індивідуальна і групова робота, урок	Усне і письмове опитування	Оцінки в класному журналі	Впродовж навчального року
		2. Тестові випробування щодо загального фізичного розвитку дітей	Індивідуальна робота, урок	Тестування	Діагностична картка	Впродовж навчального року
		3. Діагностування рівня вихованості (дванадцять соціальних якостей)	Виховна година	Колективно-експертна оцінка	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		4. Виховний потенціал сім'ї учня	Батьківські збори	Анкетування	Діагностична картка	Другий семестр навчального року
		5. Діагностування міжособистісних стосунків у класі	Виховна година	Соціометрія	Діагностичний висновок	Другий семестр навчального року
		6. Діагностування моральної спрямованості особистості учня і класу	Виховна година	Тестування		Другий семестр навчального року
		7. Діагностування згуртованості класного колективу (коефіцієнт ЦОС)	Виховна година	Анкетування	Діагностичний висновок	Другий семестр навчального року
5	Четвертий рік навчання	1. Навчальні завдання з предметів	Індивідуальна і групова робота, урок	Усне і письмове опитування	Оцінки в класному журналі	Впродовж навчального року
		2. Тестові випробування щодо загального фізичного розвитку дітей	Індивідуальна і групова робота, урок	Тестування	Діагностична картка	Впродовж навчального року
		3. Діагностування рівня вихованості (дванадцять соціальних якостей)	Виховна година	Колективно-експертна оцінка	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		4. Залучення виховного потенціалу сім'ї учня	Батьківські збори	Анкетування	Діагностична картка	Перший семестр навчального року
		5. Діагностування міжособистісних стосунків в класі	Виховна година	Соціометрія	Діагностичний висновок	Перший семестр навчального року
		6. Діагностування моральної спрямованості особистості учня і класу	Виховна година	Тестування	Діагностичний висновок	Перший семестр навчального року
		7. Діагностування згуртованості класного колективу (коефіцієнт ЦОС)	Виховна година	Анкетування	Діагностичний висновок	Впродовж навчального року
		8. Діагностування мислення, пам'яті, здібностей, нахилів та інтересів	Урок, виховна і година, гурток, студія	Співбесіда	Діагностична картка на кожного випускника початкової школи	Впродовж навчального року

1. Золотов Д.В. Использование информационных технологий в педагогической диагностике с применением технологии «Портфолио». Режим доступа: [http://edu.of.ru/ftip/default.asp?ob_no=9148]
2. Мартиненко С.М. Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навч.-метод. посіб. / С.М. Мартиненко. – К.: Сім кольорів, 2010. – 262 с.
3. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / С.М.Мартиненко. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – 434 с.
4. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: навч. посіб. / І.П. Підласий. – К.: Україна, 1998. – 343 с.